

Роль жандармів у забезпеченні наступальних операцій (правозастосовна практика)

У статті, на прикладі Волинського губернського жандармського управління, розглядаються зміни функцій та основні напрямки діяльності підрозділу політичної поліції в умовах воєнного часу, передусім, в період активізації бойових дій – наступальної операції військ Південно-Західного фронту навесні-влітку 1916 р. Жандармські структури у прифронтовій смузі відігравали допоміжну роль, зосередившись на загальному нагляді, провадженні дізнань та виконанні функцій воєнної поліції. Жандармські структури також повернулись до контррозвідувальної роботи

Ключові слова: Брусіловський прорив, Волинське ГЖУ, політичний розшук, жандарми, контррозвідка.

Постановка наукової проблеми. Цьогоріч, ми відзначаємо соту річницю закінчення Першої світової війни – події, що докорінно змінила історію, визначивши подальший розвиток людства у ХХ і ХХІ ст. Вона ж продемонструвала і усі слабкі і сильні сторони монархічного державного апарату Російської імперії, до складу якої входили українські землі. Окремий інтерес у ньому становить вивчення механізму роботи репресивно-каральної системи. Ключовою складовою останньої були губернські жандармські управління, помітне місце серед яких займало Волинське ГЖУ.

Аналіз досліджень. Загалом, ГЖУ вже стали предметом досліджень низки вітчизняних науковців. Передусім, О. Ярмиша – основоположника школи вивчення політичної поліції. Окремі регіональні підрозділи досліджувались В. Корольовим, Ю. Алексеевою, іншими. Водночас, Волинське ГЖУ, попри його значення у репресивно-каральній системі самодержавства, загалом все ще залишається поза увагою науковців.

Мета дослідження. Тож дана публікація має на меті частково заповнити існуючу прогалину. Звісно, розглянути діяльність підрозділу що опинився в епіцентрі воєнних подій, правові засади його функціонування, неможливо ані в одній, ані в низці статей. Тож автор зосередив свою увагу на основних напрямках діяльності волинських жандармів під час однієї з ключових подій війни на так званому «російському фронті» – наступальної операції військ Південно-Західного фронту навесні-влітку 1916 р.

Виклад основного матеріалу. Готуючи наступ, новий комфронт О. Брусілов, поряд з ретельною інженерною підготовкою розробив і здійснив кроки, покликані ввести противника в оману щодо напрямку і часу нанесення головного удару. В тилу запроваджувався дієвий контррозвідувальний режим. Тож загалом, до початку наступу на Південно-Західному фронті було викрито понад 87 ворожих шпигунів [1, с. 90-91; 2, с. 5]. Навіть, якщо зробити поправку на фальсифікації та шпигуноманію, це – досить вагомий результат.

Передусім, проводилась посилена перевірка прифронтової смуги. Зазвичай, участь жандармів тут зводилась до інформування комендатур про перебування у населених пунктах небажаних осіб. Жоден із них, щоправда, відношення до шпигунства не мав. Цих було виселено ще на початку війни. Продовжувались і депортації німців. Точні цифри депортованих встановити неможливо, через їх повну безсистемність, що визнавали і самі жандарми. А за приблизними підрахунками, починаючи з часу масових депортацій липня-вересня 1915 р., було виселено 56 тисяч чоловік [3, а. 85, 152, 164].

Після початку наступу діяльність зосередилась на: 1. Підтриманні зовнішнього порядку до прибуття поліції; 2. Боротьбі із таємною торгівлею спиртним; 3. Зборі зброї, боєприпасів та військового спорядження; 4. Затриманні підозрілих осіб (ухиленців від служби, підозрюваних у шпигунстві та прихильному ставленні до ворога, осіб, що демонстрували вороже ставлення до Росії тощо) [3, а. 523].

Вже 26 травня 1916 р. ротмістр Чистяков повідомив начальника про зайняття Луцька російськими військами і про свій виїзд туди разом із командою. Відступаючі австрійці залишили в місті чимало цінної документації, тож передусім той кинувся встановлювати місцезнаходження розвідшколи та місць проживання ворожих розвідників, з'ясувати осіб, що відвідували цю школу.

Слід відзначити, що загалом така самовідданість жандармським офіцерам була непритаманна. Тут він «загруз» у розслідуванні кримінальних справ та зловживань властей. Організував порядок спостереження за в'їздом і виїздом з міста, займався повіями (тих виявилось аж 64) та незаконною торгівлею вином нібито з дозволу коменданта [3, а. 494, 475].

Взагалі, боротьба із таємним винокурінням та торгівлею алкоголем займала вагоме місце у діяльності жандармів і у їхніх звітах чимало місця приділяється виявленню каналів поширення спирту, підпільної діяльності місцевих заводів, що перебували під наглядом акцизного відомства [4, а. 1зв.].

Поступово життя стало налагоджуватись, що поставило на порядок денний посилення боротьби із спекуляцією. Циркулярна телеграма МВС вимагала приймати до розслідування кожна заяву про зловживання і порушення в сфері торгівлі та підлеглих ставитись до цієї роботи як до справи державної ваги. На той час політична поліція мала значний досвід у фальсифікації справ, тож і негативним явищем у торгівельно-фінансовій сфері стало надаватися політичне забарвлення. На це їх орієнтував і наказ по Окремому корпусу жандармів, котрий, фактично, увесь безлад в країні пояснював діяльністю ворожих елементів [5, с. 171-172].

У безпековому контексті розглядалось не лише зростання цін на предмети першої необхідності, а й зловживання при виконанні військових замовлень. Тим більше, що такі справи контролював особисто губернатор. Інформуючи Скаржинського, полковник Юденич водночас і заспокоював його, наголошуючи на епізодичності незадоволення і скарг проти примусових повинностей та доводячи, що у залученні до робіт військовими населення вбачало патріотичний обов'язок, а приватними підрядниками – експлуатацію. Не забув Юденич нагадати, що останні майже всі були євреями [3, а. 5зв.].

Основним нормативним актом, котрим керувались жандарми у прифронтовій смугі, було Воєнне положення. Відповідно до нього, доводилось займатись і виконанням призовної кампанії. Затримувати «ухиленців», виявляти осіб, що займались незаконним звільненням призовників. Серед резонансних справ слід згадати розслідування зловживань у місцевому воєнно-промисловому комітеті. З'ясувалось, що на посадах незамінних фахівців військових заводів опинилися сини заможних осіб, власники підприємств і навіть артист оперети. В ході негласного розслідування були встановлені такі зловживання у земських і інших організаціях [3, а. 494; 4, а. 1].

Значне місце займала і боротьба із дезертирством. Дезертири створили цілі підпільні мережі, завдяки яким спокійно жили у прифронтовій смугі, а згодом вирушали вглиб імперії. Лише у Підволочиську 30 червня 1916 р. було ліквідовано банду чисельністю близько 70 чоловік. Та мала у своєму розпорядженні конспіративні квартири, своїх людей у поліції, місцевих установах і друкарнях, що виготовляли підробні документи, за якими отримувалось постачання [3, а. 642-643].

Зрештою, розпорядженням командувача Південно-Західного фронту створювався особливий загін під керівництвом жандармів для боротьби з дезертирами, вводився в'їзд у міста за перепустками, через спеціальні жандармські пункти. За цей час Волинським ГЖУ було розслідувано 123 таких справи, в ході яких здійснювалось інформування губернських та воєнних властей, 298 чоловік було затримано [4, а. 1].

Також виявлялись і затримувались розповсюджувачі неправдивих чуток. А до виконання основних функцій жандармам додалися ще одні. В зв'язку з великим ростом злочинності вони були змушені надавати допомогу поліції. Щоправда, взаємини жандармів з поліцією були неоднозначними, Скажімо, 13 серпня 1916 р. помічник начальника ГЖУ Кравцов отримав дивну телеграму. Його просили негайно телеграфувати про наявність компрометуючої інформації на чинів Кременецької поліції [3, а. 787].

Іншою важливою проблемою стала організація належного нагляду за військовополоненими. Чимало з них працювали у сільському господарстві та на підприємствах, де нагляд і справді був вкрай недбалим. Військові власті запідозрили, що полонені можуть використовуватись для шпигунства. Аналіз документів дає нам підстави стверджувати, що у таборах діяли підпільні організації, котрі намагалися встановити зв'язки з батьківщиною. Досить частими були повідомлення і про втечі. Спостереження було віднесене до компетенції завідувача зовнішнім спостереженням, а до розшуку втікачів стало залучатися місцеве населення. І небезуспішно [3, а. 744, 621; 6, а. 31].

Іншим завданням був збір зброї, боєприпасів, сировини. У ці дні унтер-офіцери підібрали і здали 46 рушниць, 1769 патронів, 23 шанцевих лопати, 3 штики, 2 котелки, 4 палатки, 5 шинелей та 24 пуди цукру залишені австрійцями [6, а. 494]. Згодом, патрони взагалі стали рахувати на пуди.

Усю інформацію контррозвідуального характеру жандарми передавали до контррозвідки, а та у свою чергу ділилася інформацією про зловживання посадових осіб. Зрештою, керівні посади в

контррозвідці займали ті ж жандарми. Більше того, старі знайомі, багато з яких раніше служили у Волинському ГЖУ. Скажімо, начальником КРВ 11-ої армії був ротмістр Кірпотенко. 8-ї – Ширмо-Щербинський тощо. 1 червня 1916 р., розпорядженням контррозвідуального відділення в Луцьку було проведено тотальну перевірку місцевих жителів. В результаті було затримано 50 чоловік, з них 30 підлягали призову, а 20 не мали паспортів [3, а. 700, 497].

А в ніч на 3 червня за наданими жандармами списками були проведені арешти підозрюваних у шпигунстві. Що цікаво, з величезного списку були заарештовані лише 13 чол. Щодо інших, Ширмо-Щербинський вказав на критичне ставлення штабу армії до агентурної інформації і вимогу не менше 2-х свідків. Місцеві ж жителі побоювалися відвертих показів, остерігаючись повторного відступу російських військ. До речі, згодом і з цих заарештованих, 12 довелось відпустити [3, а.425, 476, 493].

Ця обережність приводила і до негативних наслідків. Так 19 червня в м.Дубно було віддано наказ на арешт 19 чоловік, з яких 5 працювали в австрійській розвідці, інші активно співпрацювали з окупантами. Поки з'ясовувалась їх дійсна вина, троє встигли втекти.

В подальші місяці, коли населення переконалось, що австрійці не повернуться, охочих давати покази, побільшало. Таким чином, вдалось встановити багатьох відвідувачів будинку, де розташувались австрійські розвідники. Розподіл обов'язків тут було здійснено наступним чином. При отриманні інформації про таку особу, контррозвідники її заарештовували, після чого жандарми починали розшук осіб, що могли б свідчити проти заарештованих [3, а. 543, 545].

До речі, війна змусила переглянути і вимоги щодо віку, з якого наставала кримінальна осудність. Адже ворожі спецслужби вдосконалили методика розвід діяльності, вербуючи дітей і підлітків. Слід зауважити, що більшість викриттів таких, майже неловимих, шпигунів було здійснено тоді якраз на Волині [7].

Взагалі, якраз з 1916 р. ми спостерігаємо істотне зростання контррозвідувальної складової серед пріоритетів жандармської роботи. Керівництво політичного розшуку тоді вчергове спробувало відвоювати позиції, втрачені у 1911 р., що знайшло своє відображення у Проекті інструкції по контррозвідці для губернських, обласних, міських жандармських управлінь і охоронних відділень [8, с. 326-344].

Особлива увага зверталася на використання ворожими розвідками різних національно-визвольних рухів. Наприклад, волинські жандарми чимало часу і зусиль витратили на розшуки якогось Марка Матієвського, фотокартку якого виявили серед захоплених турецьких штабних документів. Як впливало із напису на картці – той був членом СВУ. Взагалі, у росіян чіткої інформації про «Союз» не було. Між тим, на Волині ця організація діяла якраз досить активно. Виконуючи поміж іншого і розвідувальні завдання [3, а. 369; 9, с.100].

Окремою сторінкою в діяльності Волинського ГЖУ є його боротьба проти УСС. Діяльність усусів була особливо небезпечною, оскільки вони, на відміну від інших, завербованих агентів, були ідейно переконаними ворогами Російської імперії. Одним із основних своїх завдань на Волині вони вважали роботу «по підготовці і проведенню національної революції на Україні» [10, а. 4.]. Тут з'ясовувалась інформація щодо діяльності в Луцьку бюро, очолюваного М. Гаврилком, виявлялись його помічники. З їх числа вдалось затримати лише одного – Кирила (Корнилія) Безвершенка. Слідство збило докази і щодо його культурно-освітньої діяльності, участі у вербунковій акції УСС. 2 серпня 1916 р. його засуджено до 6 років каторги. Що цікаво, сам він був колишнім жандармським унтер-офіцером [3, а. 494, 524, 723 зв.].

Було б дивним, якби жандарми не спробували впровадити до УСС своїх агентів. Судячи з того, наскільки чітку і докладну інформацію вони мали про стрільців, зокрема, про їх розвідувальні заходи, це їм вдалось. Коли згодом, старшини УСС у своїх мемуарах писали про таку діяльність, їх спогади значною мірою співпадали із жандармськими повідомленнями.

Іншим напрямком роботи був польський. Після літа 1914 р. широкомасштабних переслідувань польських організацій не проводилось. Уряд відверто з ними загравав та йшов на поступки, намагаючись використати у війні. Далі більше. У відповідь на проголошення Австро-Угорщиною незалежності Польщі майже всі польські організації на Волині були легалізовані. Жандармське управління продовжувало вести за ними спостереження, але арештів не проводило.

В процесі інформаційної війни усі воюючі сторони активно використовували факти безчинств, звірств та злочинів, вчинених ворожою стороною. Тож жандарми змушені були збирати відповідний фактаж, передаючи його вищезгаданій Комісії, а також перевіряти інформацію про такі злочини, описану в пресі. Скажімо, дуже полюбляла на цю тему писати «Жизнь Волини», описуючи розповіді біженців, втікачів з полону та інш. Левову частину таких публікацій жандарми спростовували. Водночас, поведінка багатьох польських і угорських вояків якраз здебільшого і

підпадала під визначення військового злочину.

Виконуючи інформаційну функцію, жандарми також ретельно обстежували звільнені території, фіксуючи збитки, завдані в результаті воєнних дій. На сьогоднішній день їх рапорти залишились найбільш повним, об'ємним і узагальненим викладом таких збитків. Цінні відомості у жандармських донесеннях містяться про життя в окупованих Луцьку, Дубно, Острозі, Почаєві. Матеріали щодо збитків, завданих Почаївській лаврі, було виділено в окрему справу та доповідались Надзвичайній слідчій комісії. В другій справі були матеріали щодо всіх інших звільнених місцевостей [11].

Під особливим контролем перебувала міграція населення. Значна частина місцевих жителів то від'їжджала із відступаючими військами (і російськими, і айстро-угорськими), то поверталася назад. І усі вони потребували ретельної оперативної перевірки. Встановлювалось спостереження за появою таких мігрантів. До їх числа часто потрапляли і просто підозрілі особи.

Вже з перших днів наступу перед жандармським управлінням постало також завдання виявлення і затримання посібників ворога. Так, після вступу російських військ до Рожищ, відразу стали надходити доноси на таких осіб. Передусім – на євреїв. Основним звинуваченням було те, що вони сприяли австрійцям. А вже невдовзі випадково було знайдено фото донощика – якогось Мостового, сфотографованого разом з австрійським офіцером при огляді окопів і бліндажів. Тож у даному випадку постраждав сам донощик. Виселяли, за підозрою, також тих осіб, що відправили свої сім'ї на зайняті ворогом території [12, а. 12; 3, а. 671, 723].

Згодом, Юденич з гордістю доповідав, що «при чому здійсненими розслідуваннями були зібрані настільки вагомні докази, що за переписками винні вже засуджені судом до багаторічних каторжних робіт» [4, а. 2]. Хоча, наприклад, в Дубно навіть військово-польовий суд що проходив 23-31 липня 1916 р. вказав на нестачу доказів щодо всіх 18 обвинувачених. В результаті, нікого не повісили, а вирішили обмежитись висланням. Дана історія завершилась щасливо через втручання генерала Брусілова. Той виніс рішення, що, оскільки суд визнав їх вину не доведеною, то й для покарання підстав немає. До речі, провина однієї з обвинувачених полягала лише в тому, що вона була нареченою австрійського офіцера. І єврейкою, що обтяжувало провину [3, а. 745-747, 767]. Натомість призначених австрійцями міську управу та міліцію м.Луцька нові власті зачіпати не стали, що змушує нас скоригувати уявлення щодо правозастосовної практики ст.111 Кримінального уложення щодо співпраці із ворогом [3, а. 499, 502]. Загалом, якусь систему у таких переслідуваннях встановити важко. В одних випадках призначалось покарання навіть без огляду на доказову базу, в інших – воно не застосовувалось навіть попри докази вини. Тож ми можемо охарактеризувати це як правову сваволю.

Задля справедливості зауважимо, що провина більшості із осіб, що зазнали репресій, сумнівів не викликає. Здебільшого, це що спостерігали за настроями місцевого населення, інформуючи про це австрійську окупаційну владу, повідомляючи про втікачів з полону, осіб, що ухилялись від виконання повинностей та надаючи інші послуги окупантам. Заарештовувались і ті особи, проти яких було багато свідчень відносно жорсткої поведінки з місцевим населенням. Траплялись і такі, уся провина яких полягала у вихвалюванні нових порядків і критиці російських. Декого із висланих можна підозрювати і у шпигунстві. Однак, незграбна бюрократична машина була нездатною до проведення довготривалої аналітичної роботи. Тож до суду ці особи віддавались за першим-ліпшим обвинуваченням [3, а. 503, 507-508, 794-795]. Щоправда, Брусілов, ставши комфронту, такі держимордівські прагнення вже стримував, окрім іншого і патронуючи культурно-освітнім устремлінням українців та стримуючи чорносотенців.

Ведучи мову про об'єкти оперативної та процесуальної діяльності жандармів, не можна не звернути увагу на істотну національну упередженість. Зокрема, на антисемітизм. Загалом, війна обумовила його істотне зростання. Приналежність до євреїв була додатковою обтяжуючою обставиною [13; 3, а. 322]. Російські спецслужби наявність євреїв на будівництві оборонних об'єктів ставили у пряму залежність із обізнаністю ворога.

Досить часто основним профілактичним засобом боротьби із шпигунством була висилка. Зазвичай, до неї вдавались у випадку нестачі доказів для віддання підозрюваного до суду. Щоправда, до цього вдавались не жандарми, а військова адміністрація. Підлеглими командарма – генерала Каледіна використовувався і такий ганебний засіб, як заручництво. Наприклад, якийсь Лейба Розенфельд був заарештований лише з однією метою – з'ясувати місцезнаходження його сина – Мошка. Щоправда, усі збитки для нього закінчились втратою 4 тис. крб., вкрадених при обшуку. Є чимало повідомлень про безуспішні спроби і родичів, і адміністрації з'ясувати причини арешту тих чи інших осіб. Так, влітку 1916 р. жандарми отримали клопотання якогось Я.-М. Аксельмана,

заарештованого в липні 1915 р. та висланого до Іркутської губернії. Бідолаха підозрював, що його переплутали із розшукуваним Акерманом. Відповіді він так і не отримав [3, а. 513 зв., 600-607].

Авторитетні у місцевих єврейських громадах діячі виступали і як гарант непорушності засобів зв'язку (телеграфу) та мостів. Тут Каледін новатором не був. Заручництво широко використовувалось і навіть увійшло до відповідних методичних рекомендацій російських спецслужб [14, с. 91].

Збиралася також інформація про осіб, які отримували якусь допомогу від окупантів, чи яким австрійці при відступі залишали зерно, худобу та інші припаси. Усе це згодом реквізувалось. Серйозно ризикували жителі, у яких могли виявити те чи інше церковне майно. Адже Російська імперія повною мірою світською державою не була [3, а. 586-571].

Фактично, вже до кінця літа 1916 р. російський наступ захлинувся. Тим не менше, Волинське ГЖУ розширювало свої штати. Перед чинами управління були поставлені і розвідувальні завдання. Виступаючи в якості органу дізнання, жандарми постійно взаємодіяли із військовими та цивільними властями, котрі їх повідомляли про ті чи інші заборони. Управління активно готувалось до нового, масштабного наступу навесні 1917 р. Зрештою, комфронту Брусілов відкрито заявив, що наступного року війну буде закінчено. Так і сталося. Хоча, вищі чини імперії закінчення війни вбачали зовсім не так.

Висновки. На той час ілюзія класового миру, що виникла на початку війни, вже розвіялась. Народ розчарувався в здатності самодержавства привести країну до перемоги. І це наклало свій відбиток на роботу політичної поліції. Традиційна боротьба з революційними організаціями стала пов'язуватись із завданнями здобуття перемоги у війні. На такому підході базувалося тісне співробітництво органів політичної поліції з військовою контррозвідкою, котра, за логікою подій, сама перетворилась на ще один орган політичного розшуку. Натомість, жандармські структури у прифронтовій смузі у цій, раніше визначальній для них сфері, стали відігравати допоміжну роль, зосередившись на загальному нагляді, провадженні дізнань та виконанні функцій воєнної поліції. Окрім того, вони також повернулись до контррозвідувальної роботи, від якої відійшли з 1912 р.

Джерела та література

1. Авдеев В.А., Карпов В.Н. Секретная миссия в Париже. Граф Игнатъев против немецкой разведки в 1915-1917 гг. / Валерий Авдеев, Владимир Карпов.– М.: Вече, 2009. – 400 с.
2. Колпакиди А. Спецслужбы Российской империи. Уникальная энциклопедия / Александр Колпакиди, Александр Север.– М.: Яуза: Эксмо, 2010. – 768 с.
3. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф. 1335. – Оп. 3. – Спр. 200.
4. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 1335. – Оп. 1.– Спр. 2086.
5. Королев В.И. Действовать энергично и по закону. История политической полиции Крыма / В.И. Королев. – Симферополь: АнтикВА, 2007. – 196 с.
6. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 2233. – Оп. 2. – Спр. 311.
7. Бернадський Б.В. Проблема дитячого шпигунства у роки Першої світової війни / Б.В. Бернадський // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: юридичні науки. – 2013. – Вип.5. – Т.1. – С.15-18.
8. Из истории русской контрразведки: сборник документов / Сост. И.Никитинский. – М., 1946. – 353 с.
9. Соловьев О.Ф. Обреченный альянс / О.Ф.Соловьев.– М.: Мысль, 1986.– 256 с.
10. Центральний державний історичний архів у м. Львові. – Ф.359.– Оп. 1.– Спр.81.
11. Государственный архив Российской Федерации. – Ф. 579.– Оп. 1, кн. 2. – Д. 2223, 2224.
12. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 274. – Оп. 1. – Спр. 3761.
13. Гольдин С. Евреи и шпиономания в русской армии в годы Первой мировой войны / Семен Гольдин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lechaim.ru/ARHIV/179/goldin.html>.
14. Резанов А.С. Немецкое шпионство / А.С. Резанов. – Пг., 1915. –154 с.

Бернадский Б. Роль жандармов в обеспечении наступательных операций (правоприменительная практика). В статье на примере Волинского губернского жандармского управления рассматриваются изменения функций и основные направления деятельности подразделения политической полиции в условиях военного времени. В первую очередь, в период активизации боевых действий. Как наиболее яркий пример такой активизации избрано весенне-летнее наступление войск Юго-Западного фронта, вошедшее в историю под названием

Брусиловського прорыва. К 1916 г. иллюзия классового мира, замаячившая вначале войны, окончательно исчезла. Вместе с тем правящие слои Российской империи начали увязывать планы победы в войне с традиционной борьбой не только с революционным движением, но и с оппозицией. Все это предопределило перераспределение функций и направлений деятельности органов политического розыска. Вместе с тем, согласно логике событий в прифронтной полосе руководящая роль в сыске перешла к органам военной контрразведки, окончательно превратившимся в политическую полицию. Жандармские же органы в этих условиях стали играть вспомогательную роль, фактически, выполняя функции военной полиции.

Ключевые слова: Брусиловский прорыв, Волыньское ГЖУ, политический сыск, жандармы, контрразведка.

Bernadskiy B. Role of Gendarmes in the Attack Operations (Law Enforcement Practice). The article considers the changes in the functions and main directions of the political police units activity under the conditions of wartime in the Volyn Huberniya. The author focuses attention on the main features of the activities of the Volyn Huberniya gendarme department in the time of the fighting operations aggravation. The spring-summer military operation of the South-Western Front, which went down into history as the Brusilov Breakthrough, was chosen as the most vivid example of such aggravation. By 1916 the illusion of class peace, which loomed at the beginning of the war, had finally vanished. However, the ruling strata of the Russian Empire began to link the plan for victory in the war with the traditional struggle not only against the revolutionary movement, but also against opposition. These factors predetermined the redistribution of the functions and activities of the political police investigation bodies. At the same time, according to the logic of the events in the front-line zone, the leading role in the investigation was transferred to the military intelligence agencies, which finally turned into the political police. Under these conditions the gendarme authorities began to play a supporting role, in fact performing the functions of the military police.

Key words: Brusilovskiy breakthrough, Volyn GZHU, political investigation, gendarmes, counterintelligence.